

Over Winterbloemzeuten, Winterbloemzoet, Winter Bloem-Soete, en Soete Kroon

Inleiding

Er zijn in de loop van de tijd en in verschillende pomologische boekwerken en andere publicaties, zoals in lijsten gepubliceerd, door boomkwekers en pomologische verenigingen, diverse appelrassen beschreven onder de naam Zoete Kroon, of overeenkomstige namen. Alleen, soms is niet duidelijk of hier de Zoete Kroon, zoals we die kennen van de officiële Nederlandse Rassenlijsten, en die rond 1870 in Noordbroek (Grgevonden en beschreven in de serie Nederlandse Fruitsoorten uitgegeven door de Nederlandse Heide Mij (1942), of dat de Soete Kroon wordt bedoeld die al door Johann Hermann Knoop in Pomologia (1758) was beschreven.

We behandelen hier in relatie tot een selectie accessies/rassen uit eigen collectie, enkele resultaten van een in 2021/'22 uitgevoerd genetisch onderzoek (SNP'21), met rassen/accessies uit enkele grote Nederlandse collecties, inclusief de appelrassen/accessies in de collectie van het Centrum voor Genetische Bronnen (CGN), van Wageningen University & Research*). Hierbij zullen wij ons meer in het bijzonder richten op appels/accessies waaraan op grond van de resultaten van genoemde analyse de naam 'Zoete Kroon-1', met de unieke genetische code (MUNQ 9492), was toegewezen.

Dit onderzoek werd uitgevoerd door het Nederlands Fruit Netwerk (NFN) en georganiseerd in samenwerking met het Centrum voor Genetische Bronnen, van Wageningen University & Research (CGN).

Terug in de geschiedenis

In POMOLOGIA, het oudste pomologische boekwerk dat in de Nederlandse taal is uitgegeven (Johann. Hermann Knoop, 1758), wordt al een appel beschreven onder de naam Winter Bloem-Soete.

Daarnaast worden in diverse assortimentslijsten van historische boomkwekerijen verschillende appels met de naam Winterbloemzoet, Winter Bloem-Zoet, of lokale variaties daarop, genoemd. Ook in de volksmond (Gelderse Achterhoek), bleek regelmatig de naam *Winterbloemzeuten* (Winterbloemzoete) te worden genoemd. Maar, ondanks dat deze naam regelmatig werd genoemd, leek het lang een mogelijk verdwenen appelras.

Er was ons overigens ook gebleken dat de naam Winterbloemzoet niet op één bepaald oud fruitras van toepassing was, maar voor meer dan een ras werd gebruikt. Er lijkt hierbij dus ook wel sprake te zijn van een *homoniem*, een naam gebruikt voor meer dan een ras.

Winter Bloem-Soete (Pomologia, J.H. Knoop, 1758)

Oude assortimentslijsten van vroegere boomkwekerijen

Oude assortimentslijsten van vroegere boomkwekers bleken, in het licht van de uitkomsten van genoemde genetische analyse (SNP'21), interessante conclusies mogelijk te maken, wat appels onder de naam Winterbloemzoet betreft

Zo bleken een drietal rassen/accessies afkomstig uit enkele andere Nederlandse collecties in genoemde analyse genetisch identiek te zijn aan de *Winterbloemzeuten* 'Steeman' (accessie-nummer Ros21-024, A08-24) in mijn collectie.

Maar, aan die rassen/accessies uit andere collecties, waaronder POM-185, in de collectie van de Pomologische Vereniging Noord-Holland (POM-NH), van NPV-E11, ook in de collectie van de NPV/Fruithof, te Frederiksoord en een accessie onder de naam Zoete Koon, met accessie-nummer GEN033, in de collectie van het CGN, te Randwijk, was in de beoordeling van de resultaten de naam Zoete Kroon-1 toegewezen. En diezelfde naam was ook toegewezen aan de *Winterbloemzeuten* 'Steeman' (Ros21-024), in mijn collectie.

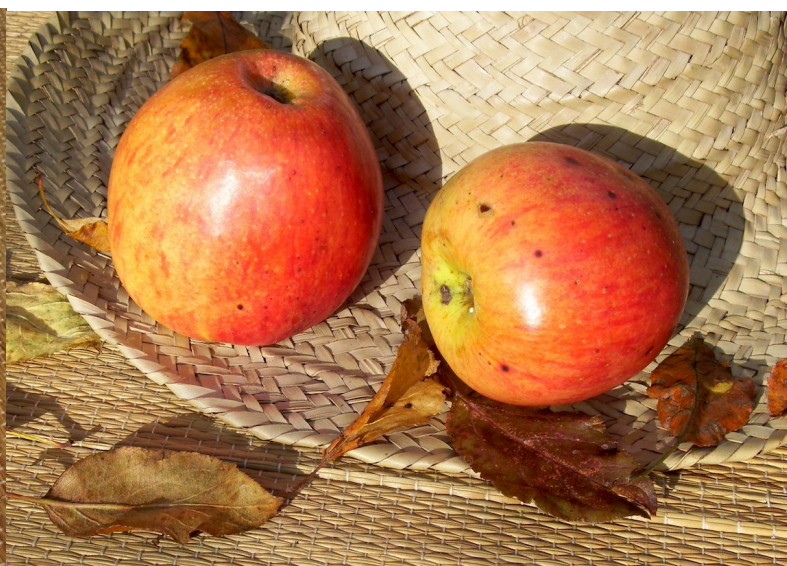
Die naam Zoete Kroon-1 was kennelijk gekozen omdat alle andere rassen/accessies in genoemde andere collecties onder de naam Zoete Kroon waren opgenomen, en niet als Winterbloemzoet (Winterbloemzeuten).

Een en ander leek geheel overeenkomstig de verwachtingen, omdat een appel onder de naam Zoete Kroon ook een nu nog regelmatig aangetroffen appel is. Men was er kennelijk van uit gegaan dat alle rassen/accessies die in onderhavige analyse naar voren waren gekomen als Zoete Kroon-1 inderdaad deze Zoete Kroon vertegenwoordigden. Maar, bij beoordeling van betreffende appels bleek de *Winterbloemzeuten* 'Steeman' (RosA08-024, RosA21-024) qua vruchtkenmerken in het geheel niet overeen te komen met de bekende Zoete Kroon uit Groningen, van recentere datum.

Het feit dat dit laatste zoete appelras vanaf de eerste uitgave ervan, in 1933, tot 1975 in de officiële Rassenlijsten voor Fruitgewassen was opgenomen, had er wellicht toe geleid dat bij de beoordeling van de uitkomsten van de onderhavige analyse gevoeglijk was aangenomen dat het deze appel betrof.

De bekende Zoete Kroon, uit Groningen

Soete Kroon (Pomologia, J.H. Knoop, 1758)

Het belang van vergelijking van fruit bij genetisch onderzoek

Pas nadat we de kans hadden gekregen om appels van de betreffende rassen/accessies die waren opgenomen in onderhavige genetisch vergelijking naast elkaar te beoordelen, bleek dat Zoete Kroon-1 niet de Zoete Kroon, zoals beschreven in Officiële Rassenlijsten 1 t.e.m. 15 (1933–1975) kon zijn.

Evenmin, dat er sprake was van enige gelijkenis met de ook al door Knoop onder de naam Winter Bloem-Soete beschreven appel. Laatste bleek overigens ook in genetisch opzicht een ander ras te betreffen, een ras dat in latere tijden en lokaal niet meer onder deze naam bekend te zijn geweest, en latere tijden kennelijk Tuinzoet werd genoemd. Het ras komt in de collectie van het CGN voor onder de naam Tuinzoet, met collectie nummer (GEN263) en de unieke genetische code (MUNQ 2182).

Dit ras had ik ooit in collectie opgenomen vanwege haar sterke overeenkomsten met de appel onder de naam Winter Bloem-Soete, de oudst bekende naam waaronder dit ras in 1758 al door J.H. Knoop in Pomologia beschreven was. Dit ras blijkt ook uniek omdat het in geen andere grote Europese collectie blijkt voor te komen.

De naam Tuinzoet beschouw ik als een synoniem. Het is mogelijk een lokaal gebruikte naam van latere datum dan waaronder Knoop deze appel had beschreven.

Daarnaast hadden ook nog een accessie onder de naam Soete Kroon ‘Wessels’ (Rijssen), in dit vergelijkend onderzoek opgenomen. Deze appel hadden we al in 1996 als een vermoedelijke Soete Kroon ‘Knoop’ in collectie opgenomen (RosA96–67) (RosA03–143) (RosA23–010). Het is in de CGN-collectie opgenomen onder het accessienummer GEN268, met de unieke genetische code MUNQ 9503.

Hoewel deze accessie wel veel weg heeft van andere Zoete Kroon accessies die waren opgenomen in deze studie, waarvan bomen in een aantal andere, grote Nederlandse collecties (POM-NH, NPV/Fruithof, en onze ‘*Winterbloemzeuten* ‘Steeman’), is het daaraan niet verwant gebleken. Het heeft om die reden ook een andere genetische code toegewezen gekregen (MUNQ 9503), maar zou er op grond van enige gelijkenis aan verwant kunnen zijn.

Het is waarschijnlijk ook een al zeer oud ras. Er konden ook geen ouder-rassen voor worden aangewezen en daarom zou het eventueel wél de echte Soete Kroon van Knoop kunnen zijn. Het is bovendien ook een zeer duurzame appel, want ze bleken tot in april houdbaar.

Overigens bleek het, evenals die van Wessels, geen triploïd ras te zijn. Dus dat kan niet de reden zijn dat er vooralsnog geen ouder-rassen voor konden worden aangewezen. Deze accessie is in 2019 in de Genenbank, van CGN Wageningen opgenomen onder accessienummer GEN268. Het heeft de genetische uniek-code MUNQ 9503 toegewezen gekregen.

Er blijkt een hieraan identieke accessie in de NPV/Fruithof collectie voor te komen (NPV-Z03), en wel ook onder de naam Winterbloemzoete.

Nadat was gebleken dat de accessie, die in deze analyse was opgenomen onder haar van de eigenaar gekregen overleveringsnaam *Winterbloemzeuten* ‘Steeman’ identiek bleek te zijn aan de rassen/accessies die als Zoete Kroon-1 waren bestempeld, rees het vermoeden dat er in dit geval mogelijk sprake was van een geldig synoniem (andere naam voor een en hetzelfde ras). De appel die ik oorspronkelijk onder de naam Soete Kroon ‘Breedenoord’ in collectie had opgenomen lijkt in alle opzichten sterk op die van de Winterbloemzeuten ‘Steeman’.

Dat ze inderdaad identiek zijn, is overigens ook gebleken in de onderhavige genetische vergelijking, waarbij de appel die ik ooit in collectie had opgenomen onder de naam Soete Kroon ‘Steeman’ (RosA21–024, RosA08–24) in SNP’21 inderdaad ook naar voren was gekomen als Zoete Kroon-1.

Aan deze appel werd de nieuwe unieke genetische code MUNQ 9492 toegewezen, waaruit blijkt dat het een genotype betreft dat niet eerder in andere grote Europese collecties bleek te zijn opgenomen.

De conclusie leek nu ook voor de hand te liggen dat ‘mijn’ *Winterbloemzeuten* (‘Steeman’) eerder de naam Soete Kroon zal hebben gedragen.

De rol die oude assortimentslijsten kunnen spelen bij de identificatie van oude fruitrassen

De geraadpleegde oude assortimentslijsten, de oudste zelfs al daterende van ca. 1850, bleek een schat aan informatie te bevatten die relevant was in het kader van onderhavige studie.

In diverse oude assortimentslijsten blijken namelijk rassen genoemd te worden waarvoor de naam Winterbloemzoet, of naamvarianten daarvan, wordt gebruikt. Maar, nog interessanter is dat daar steeds de naam Zoete Kroon als synoniem bij wordt gegeven. We mogen er wellicht van uit gaan dat hierbij, bewust, of onbewust(?), de al in 1758 door Johann Hermann Knoop beschreven Soete Kroon werd bedoeld en niet de nu nog geteelde Zoete Kroon van veel latere datum (Nederlandse Fruitsoorten, Nederlandse Heidemaatschappij, 1942).

Merkwaardig was wel dat deze laatste, ook nu nog geteelde Zoete Kroon uit geen enkele van de verschillende in dit onderzoek deelnemende grote rassencollecties aan SNP'21 bleek te zijn toegevoegd; en/of daar wellicht evenmin in voor komt.

Dat lijkt temeer merkwaardig omdat men wel appels met de naam Zoete Kroon had opgenomen. Onduidelijk is daarom of men zich bewust van het feit dat zij de hiermee echte oude Soete Kroon in collectie hadden.

Merkwaardig genoeg blijkt de nog gangbare, 'moderne' Zoete Kroon zelfs niet in de appelcollectie van het Centrum voor Genetische Bronnen voor te komen, terwijl men er wel een appel onder de naam Zoete Kroon in had opgenomen (GEN033) die niet dat ras, maar de waarschijnlijke Soete Kroon, die de analysenaam Zoete Kroon-1 toegewezen heeft gekregen

Interessant is dat ik de *Winterbloemzeuten* 'Steeman' uit mijn collectie (Ros21-024, A08-24) met deze overleveringsnaam had gekregen. En dat deze zelfde appel in andere grote collecties, incl. in die van POM-NH en van de NPV/Fruithof, te Frederiksoord, onder de naam Zoete Kroon, in collectie blijkt te zijn opgenomen. Onduidelijk blijft of men hierbij de Zoete Kroon van recentere datum, of de al in 1758 door Johann Hermann Knoop beschreven Soete Kroon heeft bedoeld.

Belangrijk gegeven is ook dat er noch van Zoete Kroon-1 (Soete Kroon), noch van Zoete Kroon-2 ouder-rassen konden worden aangewezen, hetgeen inderdaad wijst op een zeer oude herkomst.

Zoete Kroon accessies

Zoete Kroon-1 (GEN033)

Winterbloemzeuten 'Steeman'

Zoete Kroon 'Breedenoord'

Analyse-naam	MUNQ	Accessie no.	Accessie-naam	Herkomst accessie
Zoete_Kroon_1	9492	GEN033	Zoete Kroon	Hoveniersbedrijf Boven, Oostwold (Oldambt)
Zoete_Kroon_1	9492	NPV-E11	Zoete Kroon	
Zoete_Kroon_1	9492	POM-I85	Zoete Kroon	D. Köhne, Middenweg 185, 1462HJ Middenbeemster,
Zoete_Kroon_1	9492	Ros21-024	Winterbloemzeuten (Achterhoekse)	Steeman, Vorden
Zoete_Kroon_1?	—	Ros16-014	Soete Kroon 'Breedenoord '	Originele boom, te Nijbroek (nog niet geanalyseerd op
Zoete_Kroon_2	9503	Ros96-67 (GEN268)	Zoete Kroon (Knoop?)	Wessels, Raalte
Zoete_Kroon_2	9503	NPV-Z03	Winterbloemzoete	

Literatuurgegevens

Hieronder volgen letterlijke weergaves van overigens summiere, maar wel duidelijke en in dit verband zeker verhelderende omschrijvingen van de in diverse oude assortimentslijsten voorkomende Winterbloemzoet.

Om te beginnen volgt de weergave van deze appel in het overzichtsdokument: VRUCHTSOORTEN, de voorloper van DE NEDERLANDSCHE BOOMGAARD (1864, '68), uitgegeven door Vereniging tot Regeling en Verbetering der Vruchtsoorten, te Boskoop, Eerste Reeks –1862.

En wel als: Winterbloemzoet, Doesburchse, syn. Pokappel, Wintersterrenappel
 Als referentie werd opgegeven: Pomologia tab. 7 (J.H. Knoop,1758): Soete Kroon
 Vorm: naar den kelk meest spits afgerond, met kleine ribben omgeven
 Kleur: bleek geelachtig groen, zonzijde somtijds rood overtogen
 Rijp: jan—febr

In: assortimentslijsten:

In: Boomkwekerij K.J.W. Ottolander, te Boskoop, Prijs-courant Ooftgewassen, Bomen, Struiken, ca. 1890
 Bij: Voorjaars- en late Winter-Appelen:
 Als: Doesburgsche Bloem-Zoete

In: Catalogus der schoonste en nieuwste Fruitbomen, te bekomen bij P.A. Ottolander & Zonen, boomhandelaren, enz., te Boskoop (bij Gouda) (ca. 1850).
 Als: Bloemzoete, Winter- of Doesburgsche

W. Keessen Jr. & Zonen, Aalsmeer, ca. 1890

Als: Bloemzoete (Winter), rijp: jan.—mrt., grote vrucht, krachtige en gezonde boom

Boomkwekerij Pomona, Kapelle, bij Goes, begin 1900?

Als: Winter Bloemzoet, rijp: dec.—febr.

G. van Rossem, Naarden, 1927, Rozen en Vruchtbomen

Als: Bloemzoet, Winter

pluktijd: oktober, gebruik: dec—maart

Goede, grote, zoete appel. Zeer duurzaam. Goede boomgaardboom op niet te lage grond.

J.A. Heusinkveld, Boom- en Rozenkwekerijen, Lichtenvoorde,

Als: Bloemzoete (Winter): grote zoete appel, duurzaam

goede boomgaardboom op niet te lage grond

rijp: dec—mrt

Maar in zelfde catalogus ook als: Zoete Winter Kroon

rijkdragende, duurzame winterappel, nov-mrt

J.H. Heusinkveld, Boomkwekerijen, Lichtenvoorde, 1947-'48

Als: Zoete Winterkroon, oktober-januari

Een der meest aanbevolen zoete appels.

Vrucht niet groot, mooi roodgestreept, van zeer goede kwaliteit.

Voor alle vormen aan te bevelen.

A. Herijgers-Daemen, Zundert, Catalogus 1934-1935

Als: Zoete Winterkroon

rijp: nov-jan

matig grote vrucht, rond, rode streping op gele ondergrond, goede zoete handappel tot febr.

groeit op bijna alle gronden buitengewoon gezond, wordt echter geen grote boom.

(onzeker is in dit geval of hier Knoop's Zoete Kroon, of de nog gangbare Zoete (Winter)-Kroon (Nederlandse Fruitsoorten, Nederlandse Heidemaatschappij, 1942), of nog een andere erop lijkende appel werd bedoeld).

Boomkwekerij Pomona, Kapelle, bij Goes

Winter Bloemzoet, Dec.-Febr.

(zonder verdere beschrijving)

Prijscourant Boomkwerker S.D. van der Goot, Boskoop, bij Gouda (ca. 1900)

Zoete Kroon: Nov.-April, geschikt voor keukengebruik

In conclusie:

We mogen hieruit concluderen dat de vanaf ca. 1850 door diverse historische boomkwekers in assortimentslijsten vermelde Winterbloemzoete appels in feite de al veel eerder door Knoop in Pomologia (1758) beschreven Soete Kroon, maar niet de ook door Knoop in Pomologia beschreven Winter Bloem-Soete vertegenwoordigen. De naam voor de appel die Knoop beschreven heeft onder de naam Winter Bloem-Soete blijkt in de loop der tijd te zijn overgenomen door een andere appel, en wel de waarschijnlijk enige appel die met recht de naam Winterbloemzoet, syn. Zoete Kroon (Soete Kroon), mag dragen. Dat is dus de appel waaraan in onderhavige genetische studie de analysenaam de Zoete Kroon-1 (MUNQ9492) was toegewezen. Maar, dat de appel die ca. 1870 in een tuin in was gevonden en na uitgifte in 1892 in ons land een wijdverbreid ras is geworden dat ook heden ten dage nog regelmatig wordt aangetroffen, in feite die naam onterecht toegewezen heeft gekregen.

**) Onderhavige genetische analyse werd, wat betreft de analyse van rassen uit mijn collectie, mogelijk gemaakt met financiële steun van het Centrum voor Genetische Bronnen van Wageningen University & Research (CGN) en de Stichting Landschapsbeheer Gelderland.*